

NOVICE

kmetijskih, obrtnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj **X.**

V saboto 19. junia (ranoletna) 1852.

List **49.**

Narodska pesmica iz Poljan od Kupe.

Zapisal kakor čul Marko Kobé.

Poljski blagoslov *).

V našem polju zlata jablan,
Pod jablano zlata miza,
Za nju sede Bog, Maria,
Bog, Maria, sveti Peter,
V rokah derži zlato kropel.
Hitil se je u jablanko;
Doli pala tri jabuka.
Pervo palo v naše selo:
Naše selo vse veselo.
Drugo palo v žitno polje,
Žitno polje obrodilo:
Vsaki barak ¹⁾ po hambarak ²⁾,
Vsaka latka ³⁾ dva vaganka.
Tretje palo v vinske gore,
Vinske gore obrodile:
Stara terta tovor vina,
Grebenica ⁴⁾ po lodrica ⁵⁾,
I prevezec po vederce.

(K vsaki verstici se pristavi):

Daj Bog, daj,
Daj Maria dobro leto daj,
Daj nam ga Bog!

¹⁾ Barak, bar, znana sorta prosa (Kolbenhirse, Fennich),
²⁾ Hambarak, hambar = žitna hramba, žitnica. ³⁾ Latka,
lat = biljka, steblo. ⁴⁾ Grebenica = grobana terta, vlačnica.
⁵⁾ Lodrica = čbanja, brenta.

Vino iz malo grozdja narejati.

Znano je, da iz majhne mervice grozdja se na navadno vižo ne da vino narejati, ker med vrenjem preveč vinskiga cveta spuhiti, in ker zavolj dotike podnebniga zraka, če je le malo mošta, se začne ta berž kisati.

Po tem takim se tedaj vinorejic, ki bi hotel dobroto kakošne terte in njeniga grozdja poskusiti, nikdar ne more prepričati, ktero grozdje je bolji od drugiga, da bi slabeje terte nadomestil z boljšimi.

Ker pa imajo slabe vina vedno manj kupca, bo potreba, da vinorejci svoje ngrade z boljšimi plemeni obsadijo. Čeravno so terte po svojih boljših ali slabejih plemeni vinorejcam znane, bi utegnili včasih marsikterimu venderle všeč biti, ako bi

* Naš slavni Anastazi Grün meni, da v celi Koritkovi zberki ta pesmica naj bolj slovansko serce in slovansko misljenje razodeva. Zatorej jo častitim bravcem »Novice« podamo, osobito ker je v rečeni »zbirki« zmotljivo nastisnjena.
Pis.

bil v stanu, že s kakimi 4 ali 5 funti grozdja poskusiti: kakošno vino dá tista terta.

Na to vižo bo, gledé na vinsko létino, tudi mogoče zvediti: ali je zemlja za izvoljeno terto dobra ali ne? in tako bo, svoj namen hitreje doseči, vinorejic namesto navadniga zasajenja le 20 ali 25 starih tert s temi novimi, ktere misli zasadi, cepil, in že v drugim letu skušnjo storil.

Posodo za take poskušnje je iznajdil imenitni francoski vinorejic Demermety, ki se je že mnogokrat posebno dobro poterdila.

V ta namen se napravi terdna lončena posoda iz navadniga glinja, ali pa steklenasta (glazovnata).

Čerka A kaže posodo, ki je navadni steklenici (flaši) podobna — B je njeni vrat, povsod enako širok; kjer je odpert, je kaka 2 cola širok. Dobro je več taci posod mnogoverstne velikosti imeti, ki od 4 do 10 bokalov derže, ker se po tem zamore z več ali manj grozdjem poskusiti. Čerka C kaže na steklenici okoli vrata sedeči ovratnik (Kragen), ki je zgoraj širji, in kateri od vrata B za 2 ali 2 pavca in pol, proč stoji, da je tedaj med vratam in ovratnikom toliko prostora, kakor čerka D kaže. E je podolgasti votli pokrov, ki se postavi v ovratnik D, in kateri, brez da bi odpertino vrata B zamašal, se postavi tje, kjer je čerka G. Namesto tega pokrova je tudi kakošen pripraven piten kozarc dober. Pri čerki F je tikama dná te posode majhna luknjica, ktera se da z leseno pipico zamašiti.

Dela se pa vino v ti posodi takole: Napolne se posoda z ravno sprešanim moštam blizo do vrata steklenice; ko je posoda napolnjena, se zamaši s skorjenim čepam (Korkstöpsel), ki je v podobi znamenovan s čerko H; ta čep ali zamašek je (kjer se zgorej černa pika vidi) skozi in skozi prevertan za debelost gosjiga peresa; čep ne sme čez zgornji rob stekleničniga vrata moleti.

Po tem se vlije čiste vode v prostor D, in scer do srede vratnika C, kakor čertice kažejo, — na vodo pa se vlije enmalo laškiga olja.

Je to storjeno, se postavi votli pokrov E v vodo, ki je med vratam in ovratnikom. Na to vižo

se vbrani dotika podnebniga zraka (ljufta) in skisanje mošta; ogeljno-kisli gas pa, ki kipi iz vrelega mošta, pritiska, se nabiraje v posodi, na notrajno plat vode, gré pri vratu vùn, vzdigne pokrov *E*, in zbeži brez da bi se posoda odperla.

Da je od časa do časa potreba vodo, kolikor je je spuhnelo, vnovič napolniti, vsak sam lahko spozná iz tega, kar smo dosedaj rekli.

Tako pripravljena posoda mora na gorkim stati, in scer za 24 stopnjic po Romirjevim gorkomeru, da majhna mervica mošta hitrejši in gotovši vreti začne.

V ta namen naj se postavi posoda na zakurjeno in s peskam enmalo posuto peč, ali na ognjiše, ali v peč, kjer so ravno kruh pékli. Tako bo začel mošt večidel že v malo urah vreti.

Je mošt nekoliko ur popolnoma dobro vrél, kar se vidi na ogeljno-kislim gasu, ki vùn puhti, in na vodi, se mora posoda na mesto postaviti, ki ni tako vroče, in pol manj gorko (10 do 12 stopnjic gorkote), — tu bo po lastnosti mošta 6 ali 8 dni tiho vrél.

Da se vino, brez posode pri vratu odmašiti, pokusiti zamore, kakošno je, je pipica pri čerki *F* napravljena.

Ker se pri ti napravi le malo vina spuhiti, se za navadno tudi vina za zalivanje ne potrebuje; za potrebo se palahko napravi v ravno tacih pa celo majhnih steklenicah.

Vsak lončar zamore to posodo narediti, če se mu obraz in popis omenjene posode naznani.

Ruprehtovo novo zdravilo
zoper čerm ali vrančni prisad (*Milzbrand*),
in povabilo zdravnikom in kmetovavcam: naj
ga poskusijo in skušnje razglasijo.

(Konec.)

Ravno tako se tudi konji ozdravljajo: Žbetam do pol leta se daje po 10 kaplic, od pol leta do leta 10 do 20, od eniga do 2 leti 20 do 30, od dvéh do štirih let 40 do 60, čez 4 leta starim pa 60 do 80 kaplic v 2 do 3 kozarčkah merzle vode ali z reženo moko v svalkih, v začetku vsacih 5 do 10 minut skozi eno ali dve uri, dokler bolezin ne odjenja. Scer je tudi vunanje ozdravljanje in brizgljanje (klištranje) ravno tako, kakor je bilo pri goveji živini rečeno.

Včasih se ta bolezin prikaže v podobi toposti (*Typhus*), ali se začne z znamnji, kakor da bi konja klalo (s koliko), ali z znamnji tišavke (*Dummkoller*), — vselej pomaga to ozdravljanje. Nikdar naj se kri ne puša, ker je pušanje zlo škodljivo.

Če je eno ali več živinčet za čermam ali vrančnim prisadam pocepalo, naj se živini, ki je bila z mervico skupaj ali ki je v enacih okolnostih živela, začne omenjeno zdravilo dajati, da se bolezin odverne.

V ta namen se daje govedam in konjem gori omenjena mera Ruprehtoviga zdravila na dan enkrat, ali če se je bolj bolezní bati, dvakrat.

Jagnetam do eniga leta naj se da 10 do 20 kaplic, ovcam in ovnam pa po starosti 20, 30 do 40 kaplic na ravno tako vižo.

Vselej se mora pa ta salmiakovec na imenovani meri vode dajati in nikdar brez vode, zakaj salmiakovec je ojstra, razjedljiva tekočina, ako se z vodo ne zmeša in stanjša.

Kadar se pa živina z Ruprehtovim zdravilom ozdravlja, se morajo opustiti vse druge zdra-

vila; takrat se ne smé živini ne solí, ne kisa, ne družih kislín dajati, tudi pušati ne.

Le kdor se na tanjko ravná po predpisu, bo srečno ozdravljaj in scer tako, da se bo čudil nad posebno zdravilno močjo košenilniga salmiakovca.

Dr. Rupreht pravi v razglasu svojiga zdravila, da je iz začetka čisti salmiakovec poskušal in da se mu je tako dobro poterdil, da ravno njemu narveči zdravilno moč pripisuje; pozneje še le je začel košenilio pridevati, in ker je vidil, da je zdravilno moč salmiakovca košenilia še bolj povikšala, je napravil to zmes, ktera že slovi v ondašnjih krajih za gotovo zdravilo zoper vse tiste bolezni, ki zlasti ob vročini poleti, pa tudi v družih letinskih časih večidel nanagloma živino napadajo, v pokvarjeni gosti iz černikervi obstoje in se zato čerm imenujejo, navadno pa tudi bolezin na vranici, vrančnica, slezenica ali vrančni prisad, ker je večkrat (pa ne vselej) vranca ali slezena take černe kervi polna.

Tako govori dr. Rupreht v svojim priporočilu od tega noviga zdravila.

Vodstvo kmetijskiga društva v Bedri še pristavi, da je poprašalo mnogo kmetovavcov, ki so Ruprehtovo zdravilo pri svoji živini rabili: kako se je obneslo, in da je od vsih strani zvedilo veliko hvalo omenjeniga zdravila. Iz Mansfeldske okolice je poterdilo 25 kmetovavcov čudovito zdravilno moč košenilniga salmiakovca. —

Mi pristavimo temu priporočilu tole: Salmiakovec je eno nar krepkejših zdravil, ki jih zdravniki poznamo; njegova moč na čutnice, kervne žile in kri itd. je dobro znana; tudi je poterjena zoper živalske strupe in zoper tisto pokvarjenje kervi, ki izvira iz pruske kisline (*Cyanwasserstoff-säure*). Vse to je že davno znano, in ker čerm obstoji v nekako enakim pokvaru kervi, smémo misliti, da Ruprehtovo zdravilo zamore pomagati v imenovanih boleznih.

Ali je pa nezmerna hvala zares pravična, ali je to zdravilo zares tako gotovo, kakor se razglasuje, morajo skušnje tudi pri nas še le dokazati.

Bog daj, da bi se Ruprehtovo zdravilo skozi in skozi poterdilo, ker po njem bi si pridobili zlatiga denarja vredno pomoč v eni nar hujših in nar navadnih živinskih boleznih.

Zdravniki po deželi in umni kmetovavci, ki si upate spoznati čerm (*Milzbrand*), poskusite Ruprehtovo zdravilo in naznanite nam po tem, kar boste zvedili. Tudi mi bomo poskusili in skušnje naznanili.

Opomnimo poslednjič le tiste, ki niso zdravniki, da salmiakovec zgíne na zraku kakor kafra; steklenica mora tedaj vedno terdno zamašena biti; če ne, pride zdravilo ob moč, in po tem pomagati ne more.

Življenje slavnih Slovanov.

III.

Ivan Gundulić.

Ivan *), sin grajščaka Franca Gundulića, se je rodil 8. januarja 1588 v Dalmatinskem, zdaj našem cesarju podložnem mestu Dubrovniku ali bolj po naše Dobrovniku **), v katerem mestu so učeni možje, dokler je bilo samo za-se, veliko imenitnih bukev v južno-slovanskem, to je horvaško-serbskem

*) Ivan ali Janez.

***) Ragusa (izreci Ragúza).